

Աշխարհիս մէջը պէտք է մննք
Միմբս միսիմ հասմիմք՝ օգնենք.
Եթէ այսօր ոտքն տառեցաւ դըրացալդ,
Վաղը կարնայ մոյն քանը զալ քու գըլխոյդ.
Ձեռք տուր, հասիք շոյտ մըմա դում,
Որ՝ այլք օգնեն քեզ պէտք ժամում:

Ձիմ և իշուկն ի միասին
Գեղէն քաղաք կ'երթային.
Ծամըր բռն կար իշում շալակ,
Իսկ ձիմ ամբռնում ազատ, արծակ
Առաջ կ'երթար խաղալով.
Էշմ կը տըքար կաղալով:
Սա՛ դառնալով դէպ ի ձիմ
« Խըղմա՛, ասաց, իմ ամձիմ,
» Ուժքս հատու, կը մեռնիմ:
» Այլ ևս տոկալ կարող չեմ,
» Թէ իմ բնո՛ւմ վըրայէմ,

» Գոնէ՛, գոնէ՛ կէս ի կէս
» Դու շալակէս չըվեցըմես... »
Իսկ ամհոգ ձիմ այս խօսքերում
Ձի դրաւ բըմաւ ուշադրութիւմ:
Էշմ՝ քանի մ'ըսայլ առաջ՝ զըմաց
Ապա իմկաւ ճարը հատած:
Իշավարին հարկ եղաւ որ՝
Իշում համետն, բռնենրմ բոլոր
Տեղաւորէ՛ ձիոյմ կըռմակ:
Հասկըցաւ ձիմ ամխըղճմաւումը
Վատ վարմունքին հետեւումը,
Այլ ամցած էր ժամանակն.
Յակամայ կամս ըստիպուած,
Իշում կաշին ևս շալկած.
Հասաւ քաղաք, սիրտը մեղ.
Ցետոյ մորէմ դէպ ի գեղ
Դարձաւ՝ մորմոր բռնմեր շալկած
Տըքտըքալով՝ յոգմած դադրած:

ԻՇԽԱՆԱՅ ԿՂԶԻՔ

(Տես յէջ 455)

Բայց մինչդեռ կոմսենեանք
քաջութեամբ կը պաշտպա-
նէին կայսրութիւնը, որ ամեն
կողմէն կը քայքայէր, անհոգ Մի-
քայէլ, իւր ներքինինքերով շըջապա-
տեալ, սրբազան նիւթոց վրայ մեծա-
վերջոտանաւորներ շարադրելու դըս-
ղած էր, Նիկեփոր Բրիէնի վարչու-
րելի ապստամբութեան դէմ, գար-
ձեալ Ալեքսիս ելաւ, որ այդ առթիւ
առեւտագնոջական և Արեւմտեան բա-
նակաց մեծ ծառայ անուանեցաւ,
կայսեր եղբօրը կոստանդինի հետ,

կոստանդնուպոլսոյ պաշտպանութեան
գլուխ կեցաւ: Ռուսսէլը բանտէն հա-
նեցին, և երեքն ի միասին, շուտով ի-
րենց վարձկան մարդիկն՝ և ով որ ձեռ-
քերն ինկաւ՝ զինելով, ետ մղեցին
իրենց լոյնամուտոյն յարձակմունքն, ու-
րուն զինուորներն էին անպատրաստ
տից զգրքեր, նորմանտացի վարեկներ՝

1. Նորուեգիացի ժողովուրդ մ'էր որ Եւրո-
պիոյ արեւմտեան և արեւելեան կողմերն տարա-
ծուեցան: Աստիճէ Եր Ռուրէք հիմնադիր Ռու-
սիոյ կայսրութեան:

և Մակեդոնիոյ թեմին բանակն: Այս առթիւ յաղթականն Ալեքսիս՝ վերջապէս կայսրէն արտօնութիւն առաւ փայլուն ինամութիւն մը ընելու, որուն շատ ժամանակէ 'ի վեր կը փափաքէր: Արդէն այրի էր, և կը սիրէր ղեռնէն Յովհաննէս Դուկասու երեք դասերաց երիցագոյնը, կայսեր հօրեղբօր աղջիկն, որ գեղեցիկ և իմաստուն իշխանուհի մ'էր: Այս ամուսնութեամբն կոմնենեանց տան բաղդն 'ի կատար հասաւ, մասամբ մի իսահակ արդէն իր կնոջը կողմանէ ազգական էր կայսրուհւոյն, որով Ալեքսիս այլ հաւասար աստիճանաւ ազգական կ'ըլլար կայսեր: Կոմնենեանց մայրն, տեսնալով որ աստիճանաբար իր փափաքներն կը կատարուէին, պէտք էր որ ուրախանար այդ միութեան վրայ, բայց այնպէս չեղաւ: Բռնող զգացմունքն միակերպ կը պատերազմէր այն այրական կնոջ կարգէ դուրս կարծրացած սրտին մէջ. խրոխտ և միագամայն նախանձոտ և վրիթառու կին մ'էր. չէր կրնար այդ նշանաւոր առթիւն մէջ ալ ներել Յովհաննու և անոր ընտանեացն անխրաւ և խիստ պսոքն, որուն ինքն և որդիքն երբեմն զոհ եղած էին: Կայսրն ալ իւր կողմանէ երկայն ժամանակ ընդդիմացեր էր, և չէր ուզեր հրաման տալ ամուսնութեան մը, որ եւս աւելի ժողմենեանց ազդեցութիւնը պիտի աւելցնէր: Կնոջ մը ճարտարութիւնը կրնար այս ամեն դժուարութեանց յաղթել: Յովհաննու որդւոյն Անդրոնիկոս Դուկասի կինն, որ Բուլղարաց Սամուէլ թագաւորին թոռն էր, երկանք քրոջը խնդիրն ձեռքն առաւ: Աննա Դիւլասենի խրոխտ դժկամակութիւնը իջեցուց, հիւանդոտ Միքայէլ իւր կասկածներն փարատեց, ամեն դաւաճանութիւններն ոչնչացուց, այնպէս վարպետութեամբ՝ որ վերջապէս Ալեքսիս կոմնենոս կրցաւ ամուսնանալ գեղեցիկն Եռինէ Դուկասի հետ:

Նիկեոփորոս Բրիէնի ղէնք վերցնելէն քանի մը շաբաթ առաջ, որ Եւրոպիոյ կողմն կայսրութեան թեկնածու էր, ուրիշ մ'ալ, որ այնչափ հռչակաւոր զօրավար մը չէր, ասիական թեմերուն զօրքն ապստամբեցուց, և ինքզինք կայսր հրատարակել տուաւ 1077 Յուլիս 2^{ին}: Ժամանակ մը Բրիէնի և Բոտանիատի մէջ բաղդն հաւասար կ'ընթանար. վերջապէս Բրիէն կորսնցուց, և Նիկեոփոր Բոտանիատ, անարժանագոյնն՝ կայսրութեան բարձրացաւ: Այժմ ինք վրայ եղող անկարող Միքայէլն, որուն պաշտօնէից ընչաքաղցութեանը պատճառաւ Անկուշտ մականունը կու տային, հարկադրեցաւ Ստուդիոնի վանքն քաշուիլ, մինչ Նիկեոփոր փոկասեանց արեւելեան դուքսերուն հռչակաւոր ցեղէն, յաղթական մուտք մը կ'ընէր 'ի Բիւզանդիոն, և կայսերական թագն կը դնէր մշտափոփոխ ժողովրդեան մը ծափահարութեամբն:

Իսկ Բրիէն, թէպէտ և ետ մնաց, բայց սպառնալից դիրք մը ունէր: Քանի մը բանաճեցուցութենէ ետքը, յաղթական իշխանութեան հասնողն Նիկեոփորոս՝ դարձեալ Ալեքսիսի յանձնեց այն ահաւոր վտանգէն ազատելու իւր նորահաստատ կայսրութիւնը:

Ալեքսիս, որ առջի օրէն նոր կառավարութեան յարեր էր, և զոր Նիկեոփորոս 'ի մերձաւորէն հանդիսաւոր կերպով իրեն որդեգրեր էր, Բրիէնի դէմ գնաց. հետն ամեն ազգերէ հաւաքած վարձկան զինուորներ, նորմանտացի վարեկներ, Տաւրոս լեռանց թուրք, զորոնք ոչ մէկ կայսր կրցեր էր համոզել Եւրոպա անցնիլ, Անմահից ըսուած բանակն, կրետացի ջոկատն, ասոնցմով Ալեքսիս, Աննա Դիւլասենի որդին, հասաւ իր հակառակորդին վրայ 'ի Կալարիա՝, Բամիսոս Պանացած գետին եղերքը Միլասենի (Մաւրոմատի) մօտ:

Բրիէն աւելի զօրաւոր էր և լաւ պատրաստուած. արեմտեան՝ թեմերուն բոլոր զօրքն իր հետն էին, թե սաղացի արագաթօնիչ ձիաւորներն, և ուրիշ ձիաւորաց ջոկատներն իրենց ծանր զրահներովը, թրակացի և մակեդոնացի հետակ զօրքը լաւ զինուած: Բայց Թուրք՝ իրենց վայրենի ընթացքովն, պատերազմական աղաղակներով՝ վախ ձգեցին թեկնածուին բանակն:

Բեկնէկներն՝ իր բարբարոս օգնական զօրքն, առաջ յաղթական գլուխներեցան փատալանին վրայ որ Կոմենեանի լաւագոյն տեղակալն էր, բայց յանկարծ ցրուեցան և սկսան լծալնել և գերի բռնել: Բրիէնի բանը բռնաւ: Թշուառ զօրավարն, որ իւր բարձր կատարելութեանցը համար լաւագոյն բաղդի մը արժանի էր, իւր մնացած զօրքն ժողովեց, և ջանաց կայսերական բանակին կեդրոնը կրտռել, քանի մը անգամ՝ յարձակմունք ըրաւ, բայց թուրք ձիաւորներ Ալեքսիսի օգնութեան հասնելով՝ պատերազմը վերջացաւ: Բրիէն, որ իւր բարձր հասակին համար դիւրաւ կ'որոյնէր, այն բարբարոսաց ձեռքն ինկաւ, որոնք իրեն ձիուն գաւակին վրայ ցատկեցին, երկու թեկերն բռնեցին, իոկ այլք սկսան ծեծել, իր որդւոյն հետ Ալեքսիսի վրանը տարին որ շուտ մը Բիւզանդիոն ղրկեց յաղթելոյն կայսերական նշաններն, թա-

գը, գաւազանը, վերարկուն և հանրածանօթ բանած մոյկերն:

Կոմենենոս իր ծանօթ վեհաճառութեամբ, Բրիէնը իր պատուոյ խոստմանը վրայ ազատ պահեց. այնչափ վստահութիւն ունէր վրան, որ դէպ ի մայրաքաղաքն դառնալու ճանապարհին վրայ, միշտ երկուքը քովէ քով կ'երթային, շատ անգամ բանակէն շատ հեռու, և գերթէ առանց պահապանաց, Ժամանակ անցնելէն վերջը, Բրիէն կը պատմէր թէ ի՞նչ պէս օր մը Ալեքսիս, հոգնած ձիէն վար իջաւ, և սուրբ մէկգի դրած՝ խորունկ քուն եղաւ: Իր գերի բռնածն սաստիկ փորձութիւն մը զգաց այն առիթէն օգուտ քաղել, սպաննել Ալեքսիսը և փախչիլ. բայց ազնուական զգացմամբ ետ կեցաւ այն խորհրդէն, որ իրեն պատիւ չէր բերեր:

Նիկեփորոս թուլասիրտն արդէն սկսեւ էր նախանձիլ իր յաղթական տեղակալին վրայ: Բիւզանդիոնի դուռը հասածին պէս, ուր փառաւոր յաղթանակի մը արժանի էր, Կոմենենոս, նոր տխրողներով և նոր պատուոյ աստիճաններով, հրաման ստացաւ դարձեալ ուրիշ թիկնածուի մը դէմ երթալ, այն էր նախագահ վասիլաս, կայսերական դուքս Եպիդամնոսի² մէջ: Սա ապստամբեր էր, գլուխ անցնելով նորմանտացի, իտալացի, լիւրիկեցի, բուլղար, ալբանիացի, բելգէնէկ և ուլմեկիացի վարձկան զօրաց և Դիւրաքիոնի (Դուրացոյ) տիրեր էր: Իսկ Բրիէն, անգուլթ Նիկեփորոս հռոմէական ձեռք անցածին պէս, թէ իրեն և թէ որդւոյն աշուրները փորեցին:

Շարայաբելի

1 Այս ժողովուրդն որ գրքիս մէջ կը յիշուի՝ Թուրքաստանէն ելած են, և արդի Ռուսաստանի հարաւային արեմտեան գաւառներն հաստատուած էին: Միակերպ պատերազմի մէջ էին Յունաց, Ռուսաց և Հունգարաց հետ. կամաց կամաց տկարացան, և ժ. Բ. գարէն վերջը չեն յիշուիր:

2 Դիւրաքիոնի (Դուրացոյ) նախնադոյն աշուրն է:

